

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

תוכן

- א. היו שניהם כהנים וכו' תנו רבנן הכה זה וחזר והכה זה קלל זה וקלל זה קלל שניהם בבת אחת הכה שניהם בבת.....1
- הדרן עלך נושאים על האנוסה.....3
- א. מצות חליצה בשלשה דיינין ואפילו שלשתן הדיוטות.....4
- ב. חליצה במנעל חליצתה כשרה באנפיליא חליצתה פסולה בסנדל שיש לו עקב כשר ושאיין לו עקב פסול.....5
- ג. מן הארכובה ולמטה חליצה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה.....5
- ד. חליצה בסנדל שאין שלו או בסנדל של עץ או בשל שמאל בימין חליצה כשרה חליצה בגדול שהוא יכול להלוך בו או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו חליצתה כשרה.....7
- ה. צריכי דייני למיחזי רוקא דקא נפיק מפומא דיבמה.....7
- ו. ענו כולכם חלוץ הנעל.....8
- ז. מיאון ... מכשירין בשנים.....8
- ח. צריכי דייני למיקבע דוכתא.....8
- ט. עבדי עובדא בחמשה ... לפרסומי מילתא.....10
- י. מרענא שטרא אפומיה.....11

דף קא.

א. היו שניהם כהנים וכו' תנו רבנן הכה זה וחזר והכה זה קלל זה וחזר וקלל זה קלל שניהם בבת אחת הכה שניהם בבת

המכה אביו ואמו עד שעשה בהם חבורה, מיתתו בחנק¹, ואפילו אם הם יכו אותו הכאה רבה, בכל זמן שלא ישאו נפשם להמיתו.

¹ רמב"ם ממרים פ"ה ה"ה חינוך מ"ח

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

המקלל אביו ואמו נסקל², ואחד המקלל בחייהן או לאחר מיתתן³ הרי זה נסקל⁴.

אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין⁵ אבל אם קללם בכינוי⁶ פטור מן הסקילה ולוקה בדרך שלוקה על קללת כל אדם כשר מישראל⁷.

ואפי' לא קללו בשם או בכינוי עובר בארור⁸ שכל המבזה⁹ אביו ואמו, אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, ואפי' בלבו¹⁰ שאינו מכבדם כראוי¹¹ הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר (דברים כז פסוק טז) אָרֹר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ¹² ומקולל הוא מפי הקבלה והרי הוא אומר (משלי ל פסוק יז) עֵין תִּלְעַג לְאָב וְתִבּוֹז לִיָּקָהָת אִם יִקְרוּהָ עַרְבִי נָחַל וַיֵּאכְלוּהָ בְנֵי נֶשֶׁר וְכִי הוּא¹³ ויש לבית דין להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שראוי.

² ממרים פ"ה ה"ב. יו"ד רמ"א סעי' א

³ דלא במקלל שאר אדם מישראל דאינו חייב לאחר מיתה או ביוצא ליהרג וילפי' ליה מקרא בסנהדרין פ"ה ב' ועיין מנ"ח ר"ס אות כ' דהקשה אמאי ילפי' מפסוק מיוחד לכך "דאי אמרינן דאינו חייב לאחר מיתה דגבי אב צריך ג"כ במקויים שבעמך, א"כ גם המקלל אביו מריפה פטור, א"כ היאך כתבה התורה דמקלל אביו חייב סקילה, יתעורר קשיית הש"ס חולין י"א ע"ב דילמא לאו אביו הוא" ואין לתרץ דאולי' בתר רובא דלא אזלינן בתר רובא היכא דאיכא שני מיעוטים והכא איכא מיעוט שמא אביו מריפי ומיעוט שמא לאו אביו הוא ועיי"ש מה שהאריך בזה

⁴ בשמ"ק ריש כריתות אות ט' בשם גליון; וברא"ש שם ובר"א מורחי עה"ת ויקרא ד' ב' ס"ל דיש כרת במקלל אביו ואמו. וכ"מ בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"א ובתו"כ אבל בתוס' כתובות ל"ז ב' ד"ה מיתות, ותוס' הרא"ש שם, וכן מפורש הכא ברמב"ם בל"ת שנ"ב דס"ל דאין בו כרת אלא רק מיתת בי"ד או מלקות מצד סתם איש מישראל ועי' רש"י שם ד"ה אלא, במכה או"א; ובראב"ד בתו"כ שם; מאירי סנהדרין ס"ה ב' ומכות י"ג ב'. וכן מפורש בתו"כ ובתוספתא שם שמכה או"א אין בו כרת.

⁵ ושבעה שמות הם השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש או הנכתב אדני ואל אלוה ואלהים ואלהי ושדי וצבאות [יסוה"ת פ"ו ה"ב] ויש גורסין ג"כ אהי"ה אשר אהי"ה [שו"ע סי' רע"ז סעי' ט' בשם טור]. ועיין מנ"ח הביא מח' ראשונים דיש דס"ל דאינו חייב אלא בשם המיוחד ממש דהיינו הויה ויש דיעות דגם אדנות אבל שאר שמות לא ויש ראשונים דשאר שמות הויה כינויים

⁶ כגון חנון קנא רחום הגדול הגבור והנורא הנאמן וחזק וכיוצא בהן כמש"כ שם ה"ה

⁷ ועיי"ש שלדעת הראב"ד גם ע"ז אינו לוקה אלא בשם המיוחד דד' אותיות

⁸ שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קצ"ב

⁹ והקורא לאביו ממזר אפי' הוא בשם נראה דאיהו בכלל קללה אלא רק בכלל ביזוי ובכלל ארור דכן משמע מתשב"ץ שם סי' קע"ז דהביא על מי שקרא לאביו ממזר דסופג את הארבעים כקידושין כ"ח א' ועיי"ש ברש"י דאינו אלא מלקות דרבנן משום קנס שמזלזל בישראל משמע דאינו בכלל קללה אבל עכ"פ כתב דהויה בכלל ארור

¹⁰ שיוירי ברכה בשם החרדים

¹¹ הרדים פכ"ד אות כ"ב ומסתברא דכוונתו שאינו מכבדם כראוי מהמת שמזלזל בהם דהוה מקלה

¹² וכמו שפי' בתרגום יונתן שם "דמזלזל איקרא דאבוי ודאמיה" וכן פירש"י "מקלה אביו – מזלזל לשון ונקלה אחיך"

¹³ בתשב"ץ שם ונראה דהוצי' זה מהא דכתב הרמב"ם "ולענוש כפי מה שראוי"

הלכות הדרג היומי

מסכת יבמות

שתוקי¹⁴, כל שמכיר¹⁵ את אמו ואינו מכיר את אביו, חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו¹⁶. אף על פי שנבדקה אמו ואמרה: בן פלוני הוא, אינו נענש על פיה¹⁷. אך אסור הוא בהכאת וקללת אביו שהרי ספק של תורה.

הדרג עלך נושאים על האנוסה

¹⁴ פירוש שתוק לקרוא את אביו, כמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין: איזהו שתוקי וכו'.

¹⁵ שו"ע שם ז'

¹⁶ דאף דקיימא לן דכל היכא דאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו גבי אביו גוי, כאן חייב על אביו רק שאין אביו ניכר, וכן כתב בכסף משנה פ"ה מממרים ה"י. ולכאורה יש לומר בפשיטות דבשלמא שם שאביו גוי לא משכחת לה שיתחייב עליו, אבל כאן משכחת לה שקילל כל ישראל א"כ גם אביו בכלל, וחייב מיתה על קללת אביו. אך באמת דאף אם קילל כל ישראל אינו חייב על אביו דילמא אביו כבר מת, ואף דחייב אף לאחר מיתה, מ"מ הוא לא קילל אלא החיים ואין אביו בכלל כלל, ואם קילל המתים, פטור ג"כ על אביו דילמא חי הוא ואינו בכלל. ואם קילל כל החיים והמתים א"כ ממה נפשך אביו בכלל, מ"מ לפי מה שכתבתי לעיל א"כ הוי התראת ספק בעת שקילל החיים דילמא אביו מת, ולאחרי זה שקילל המתים דילמא אביו חי הוא, ובכל מין שקילל הוא מסופק ואנחנו מסופקים אם אביו בכלל, א"כ אינו חייב. ומה שכתבתי שהוא התראת ספק, אישגרת לישנא דאנן קיימא לן דהתראת ספק הוי התראה, רק דלא יוכל לידע כלל אם היה בכלל הקללה דאין ידוע לנו אם מת או חי והאיך נוכל לחייבו, וזה פשוט מנ"ח ר"ס אות ז'.

¹⁷ ועיין במנ"ח שם אות י"ג דנסתפק באנדרונינוס שבא על האשה והולידה או שבא עליו איש והוליד [דאנדרונינוס ראוי להוליד גם מאיש וגם מאשה כמ"ש מהרי"ט אלגזי הל' בכורות פ"ו אות נ"ח] אי חייב עליו דאפשר דכיון שהוליד כאיש א"כ הוה אביו וכן כיון שהוליד כאשה הוה כאם או דילמא כיון שלכל התורה הוה ספק א"כ אפ' דחשיב הבן כיש לו שני אבות או שתי אמהות וא"כ אין חייב עליו וגם על האם או האב הגמורים שאם אין אב אין אם "ופטפומי דאורייתא טבין" אמנם במצוה מ"ה אות ט' כתב "ולמאן דאמר דאנדרונינוס מוליד, כמו שהבאנו כמה פעמים [עיי' מצוה א' אות ד'], ודאי חייב עליו ועל אמו, אע"פ שהוא ספק ואפשר דאינו זכר, מ"מ הוה להו אב ואם כיון דנולד משניהם, וזה פשוט".

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

א. מצות חליצה בשלשה דיינין ואפילו שלשתן הדיוטות

החליצה היא דין, ומצות¹⁸ חליצה בשלשה דיינים, דכתיב (דברים כה פסוק ז) וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזִּקְנִים. ושער הוא בית דין¹⁹, ולשון זקנים משמע לפחות שנים, ואין ב"ד שקול שאם יפול הפרש ביניהם מי יכריע ביניהם, לפיכך צריך אתה להוסיף עליהם עוד אחד.

וצריך שיהיו כשרים ולא פסולים כמו בשאר דיינים, ואפילו לדיני ממונות שלא יהיו פסולים²⁰ וכן צריך שלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם ולא ליבמה כמו בשאר דיינים, ושלא יהיו גרים או בני גרים²¹, ואינם צריכין להיות מומחים אלא אפילו הם הדיוטות סגי לכתחילה²², שלשון זקני אינו אלא לשון שופטים ודיינים אפילו אינן מומחין²³, ואפילו אין רב המומחה עומד מעליהם²⁴, ובלבד שידעו להקרות את היבם ואת היבמה הפסוקים²⁵ שצריכין לקרות²⁶. שהיא אומרת – מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר – לא חפצתי לקחתה, והיא חולצת נעלו מעל רגלו ויורקת בפניו, ואומרת וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנָה אֶת בֵּית אָחִיו וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֵלּוֹן הַנָּעַל. וי"א²⁷ שצריך שידעו גם הלכות חליצה.

¹⁸ שו"ע ונו"כ אבה"ע קסט א

¹⁹ מאירי כאן, וכ"כ בנוב"ת אה"ע סי' קיד על פי תרגום אונקלוס ורש"י שם שפי' השערה שער בית דין, ועי' ישועות יעקב אה"ע סי' קסט ס"ק ד שהבין שמה שצריכה בית דין אינו אלא מדרבנן, וכבר תמה עליו בשד"ח מערכת חליצה סי' ג אות א

²⁰ סדר החליצה ד

²¹ סדר החליצה ב, אולם אם סבו או סבתו גרים אין לחוש. באר היטב שם ה

²² עיין בתשו' שיבת ציון סי' צ"ח שכ' שאף שמדברי הירושלמי ר"פ מצות חליצ' משמע דלכתחל' צריך זקנים אנן לא קיי"ל בן אלא דג' הדיוטות שיודעין להקרות כשרים אפילו לכתחילה כו'. פ"ת שם ב

²³ שאין משמעות מומחים אלא במקום שכתוב אלקים או משמעותו מומחים, וכאן אין כתיב אלא זקנים אפילו הדיוטות במשמע. ועוד זקנים יתירה כתיב דכתיב וקראו לו זקני עירו לרבות הדיוטות

²⁴ באר היטב שם ב, מהמהר"ם מינץ

²⁵ וכתבו התוס' שאפי' אינם בקיאים בשאר דברים שרי מאחר שבקיאים בקריאה וטעמ' מפני ששאר דברים אם לא עשו בטוב יוכלו לשאול לבקיאים. פירוש סדר חליצה ב

²⁶ עיין בפירוש סדר החליצה שהביא שם דעת הנ"י שצריכין להיות דיינין אבל מומחין א"צ להיות גם מ"ש אם א"י להקרות כשר ע"ש פירושו. ב"ש שם א

²⁷ בנ"י כתוב בשם המפרשים דלא קרי להו הדיוטות אלא משום דלא בעינן סמוכים אבל לעולם צריך שידעו הלכות חליצה דכי קאמר בגמ' שיודעים להקרות כעין דיינים בכלל זה הלכות קריאה וחליצה שיודעים הדיינים. פירוש סדר חליצה ב

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ולכתחילה נוהגין שהחכם שבעיר עם שני חשובי העיר הם הדיינים²⁸.

ואם חלצה בדיעבד בפני עמי הארץ שאינן יודעין להקרות הפסוקים שצריכים לקרות, אלא שקראו חיבם וחיבמה עצמם את הפסוקים, החליצה כשרה.

ב. חלצה במנעל חליצתה כשרה באנפיליא חליצתה פסולה בסנדל שיש לו עקב כשר ושאיין לו עקב פסול

להלן דף קב: יבואר בעזה"ת שקיים להו לחז"ל שסתם לשון נעל הנאמר בתורה הוא של עור²⁹, וכן כתיב (יחזקאל טז פסוק י) וְאֶנְעִלָהּ תַּחַשׁ מִשְׁמַע מַעוֹר שֶׁל תַּחַשׁ, לפיכך אמרו המנעל שחולצין בו צריך שיהא כולו של עור, ואפילו התפירות צריכים לכתחלה לתופרן בעור.

מיהו בדיעבד אם לא היה תפור בעור חליצתו כשרה, שמ"מ נעל נקרא, אבל רצועותיו שקושרים בו אין צריכין להיות של עור, מיהו נוהגין לעשות גם הרצועות של עור.

חלצה בשל עץ או של סיב או של שעם שאינו מחופה בעור, או שחלצה בסנדל שאין לו עקב או בנעל בד, חליצתו פסולה³⁰.

ג. מן הארכובה ולמטה חליצה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה

אין החליצה כשרה³¹ אלא ברגל, שנאמר (דברים כה פסוק ט) וְחָלְצָה נְעָלָו מֵעַל רִגְלָו דוקא, ואם חלצה מן הארכובה – הברך³² ולמטה חליצתה כשרה שזהו נקרא רגל, מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה, ועל כן לא יהיה המנעל ארוך עד שיגיע למעלה מן הארכובה.

²⁸ סדר החליצה א

²⁹ שו"ע ונו"כ שם טו

³⁰ שו"ע ונו"כ שם כב

³¹ שו"ע ונו"כ שם לה

³² היינו מה שבין השוק לקוליות ולא מה שבין הארכובה הנמכר עם הראש והשוק וכל השוק נקרא מעל רגל. ב"ש שם לב

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

יש אומרים³³, שהדברים אמורים בקשירת רצועות המנעל, שאם קשר הרצועות מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה, שמאחר שעיקר החליצה היא התרת הרצועות, הרי זו צריכה להיות מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" אף על גב שהנעל הוא ברגלו ממש ולא נקטע, שצריך שיהא הקשירה למטה מן הארכובה והנעל ברגלו, אבל אם נקטע רגלו אפילו מן הארכובה ולמטה אינו חולץ³⁴, אעפ"י שהנעל וגם הקשירה הם למטה מן הארכובה במה שנשאר משוקו, שהרי אין לו רגל ולא קרינן ביה נעלו מעל רגלו.

וי"א שפסלו כשנקשרו הרצועות למעלה מן הארכובה, בסנדל שבזמנם שלא היה יכול לעמוד ברגל בלא קשירה, וכיון שעיקר עמידת הסנדל על ידי קשירה הוא, כל שהקשירה למעלה מן הארכובה אין החליצה "מעל רגלו", אבל מעל שיכול לעמוד ברגלו בלא קשירה, וקשרו למעלה מן הארכובה, כיון שחלצה את המנעל עצמו מעל רגלו חליצתה כשרה לכתחילה³⁵ או בדיעבד³⁶, שהרי אפילו חולצת בלא קשירה כלל, חליצתה כשרה. ויש שכתבו³⁷ שאין החליצה כשרה אלא כשיכול להלך במנעל בשופי כשאינו קשור, אבל אם אינו עומד ברגלו בלא קשירה אלא על ידי הדחק, אם קשרו למעלה מן הארכובה, חליצתה בו פסולה.

ויש אומרים³⁸, שאם נקטעה רגלו עד למעלה מן הארכובה אינו חולץ, אבל אם נקטעה רגלו למטה מן הארכובה ונשאר מעט משוקו שיכול להכניס בו המנעל ולקשרו למטה מארכובה³⁹ חולץ, שמה שנשאר הוא רגלו שהולך ונשען עליו כמו על רגלו⁴⁰, אבל אם לא נשאר בו כדי קשירה, ואינו יכול לקשרו אלא למעלה מן הארכובה, חליצתו פסולה, והדברים אמורים כשאין המנעל יכול לעמוד בשוקו בלא קשירה

³³ כך בירושלמי

³⁴ למ"ש בכ"מ וב"י לדעת הרי"ף ורמב"ם לא הוי חליצה כלל ואין פוסלת מיהו לא נ"מ לדינא דהא לכמה פוסקים חולצין בנקטע רגלו א"כ בודאי פוסלת. ב"ש שם לג

³⁵ כדעת הב"ח בדעת הרא"ש

³⁶ יש"ש שם טו בדעת הרא"ש

³⁷ יש"ש שם

³⁸ הרו"ה אצלנו וכפי' הרא"ש

³⁹ אבל אם הקשרים למעלה מארכובתו פסול לפירוש הירושלמי המחלק בין אם הקשרים למטה מארכובה לבין אם הקשרים למעלה מארכובה איירי שנחתך הרגל, אבל אם הרגל שלם ומנעל טוב לו ויכול להלך בו, אז אפילו אם הקשרים למעלה מארכובה כשר. ב"ש שם לה

⁴⁰ אף על גב דגבי היה רגלו הפוכה או עקומה על צדה אמרינן דחליצתה פסולה אעפ"י שהולך עליו, שאני התם דיש לו רגל ממש ואינו הולך עליו מפני שאינו כברייתו ולא הוי החליצה מעל רגלו, וגרע מהכא שנחתך רגלו וקם ליה שוקו במקום רגל ורחמנא אמר מעל רגלו שכולל ג"כ שוקו, אבל התם לאו מעל רגלו הוא. לבוש ועיין ב"ש לד' שהביא שרשי' חילק דשם גרע טפי מאחר דרגל הפוך א"כ השוק לא נקרא מעל רגלו משא"כ כשהיה רגל ישרה אז נקרא השוק מעל רגלו מ"ה אף בנחתך ממנו עדיין נקרא השוק מעל רגלו לפ"ז אם נברא כך ג"כ חליצה פסולה, מיהו למ"ש הרא"ש בשם הראב"ד הטעם ברגל הפוך כשהולץ הוא חולץ מעל כף רגלו ולא מעל רגלו א"כ קוטם אף שהוא נברא כך כשר החליצה וכתב הרשב"א כשנקטעה ליבם רגלו צריך לדחוק בשוקו בקרקע וכן הוא בתוס'.

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ד. חלצה בסנדל שאין שלו או בסנדל של עץ או בשל שמאל בימין חליצה כשרה חלצה בגדול שהוא יכול להלוך בו או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו חליצתה כשרה

צריך לכתחלה⁴¹ שיהיה המנעל משל היבם, דכתיב (שם) וְחָלְצָה נָעֻלָּו, משמע שלו, הלכך צריך שיתנו לו המנעל ליבם במתנה, ויקנוהו לו שיהא שלו, אף על פי שמחזירו אח"כ, נחשב שהוא שלו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ויש אומרים שצריך שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשל⁴², מיהו בדיעבד אם לא נתנוהו לו במתנה כשר. בדיעבד⁴³ אם היה של עץ או של שעם ומחופה עור בכל סביבותיו, או שהיה מעור והיתה לו ביטנה של בד או חומר אחר בפנים חליצתו כשרה, ובלבד שיהא להם צורת סנדל.

וכן מה שאמרנו שצריך שיהיה שלו שכן כתיב נעלו זהו לכתחלה אבל דיעבד אם לא היה המנעל שלו חליצתו כשרה, שמנין לנו לעכב.

אבל אם חלצה במנעל גדול עד שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו מכסה רוב רגלו או קרוע שאינו יכול להלוך בו, חליצתו פסולה.

דף קא:

ה. צריכי דייני למיחזי רוקא דקא נפיק מפומא דיבמה

אחר⁴⁴ שחלצה הנעל מעל רגלו, תעמוד היבמה נגד היבם ותרק בארץ כנגד פני היבם, שנאמר (שם פסוק ט) וַיִּרְקָה בִּפְנֵיו, וצריכה לרוק רוק לעיני היבם⁴⁵ ולעיני הדיינים כשיצא מפיה עד שיגיע לפני היבם, שנאמר (שם) לְעֵינֵי הַדִּיּוֹנִים וְחָלְצָה וְגו' וַיִּרְקָה, ומשמעות הפסוק הוא שהולך גם בן אלעיני⁴⁶, ומצוה מן המובחר שיראו שיגיע לארץ⁴⁷. אולם בדיעבד אם לא

⁴¹ שו"ע ונו"כ שם יד

⁴² ובמרדכי כ' עוד ט"א שיראו אם מכון לרגלו כמ"ש במתני' בגדול שהוא יכול להלך. ביאור הגר"א שם נא

⁴³ שו"ע ונו"כ שם כב

⁴⁴ שו"ע ונו"כ שם לח

⁴⁵ פירוש סדר חליצה עה

⁴⁶ עיין ב"ש שזה אינו אלא אסמכתא בביית מאיר שם כתב אני תמה הא ריש הפר' מקשה ההוא לעיני מה עבד ליה ומשני לכדרבא ואידך נמי מיבעי ליה כדרבא ומשמע דדרשה נמורה היא.

⁴⁷ ב"ש שם לח מתוס'

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ראו הדיינים או היבם כשיצא הרוק מפיה כשרה, ודי ברקיקה זו ואין צריכה לרוק שוב⁴⁸.

יזהירוה הדיינים שלא תרוק עד שיאמרו לה שתרוק, ואם צריכה לרוק תרוק למטפחת שלא כנגד היבם. ונהגו לכסות פיה בעצוף כדי שלא תרוק⁴⁹.

ו. ענו כולכם חלוץ הנעל

אחר שירקה מקרין אותה מעומד, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, שנאמר (שם) וְעָנְתָּהּ וְאָמַרְתָּ כָכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו וּמִדְּאִמֵּר הַכְּתוּב (שם י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנֶּעֱל, שֶׁמַּע מִיָּנָה שֶׁמִּצְוָה הוּא עַל כָּל הַעוֹמְדִים שָׁם לומר חלוץ הנעל, ואומרים אותו ג' פעמים⁵⁰, ויש אומרים שגם היבמה תאמר אותו ג' פעמים.

ז. מיאון ... מכשירין בשנים

קטנה שהשיאונה אמה או אחיה ממאנת ויוצאת מבעלה, והמיאון⁵¹ הוא שתאמר בפני שנים⁵² אי אפשי בפלוני בעלי זה, או אי אפשי בקידושין שקדשני אמי ואחי, ואפילו לא אמרה כלום אלא הלכה ונתקדשה לאחר כשהיא קטנה, אף על פי שהיתה נשואה לראשון קידושיה לשני הם מיאונה.

וממאנת בין מן האירוסין בין מן הנישואין אפילו שלא בפני הבעל, ושלא בפני ב"ד, רק שיהיה בפני שנים שיעידו על הדבר שמיאנה, ויש מי שאומר שלכתחלה בעינן ב"ד של שלשה. ואם נשאת או נתקדשה בפרהסיא הוי כאלו מיאנה בפני ג', וכשנתקדשה בצנעה צריכה עכ"פ לפני ג'⁵³.

ח. צריכי דייני למיקבע דזכתא

⁴⁸ שהרי אף אם לא רקקה כלל כשרה אלא ע"כ קמ"ל דלא תימא שתרוק עוד אלא די ברקיקי זו. ב"ש שם למ

⁴⁹ באר היטב שם מ

⁵⁰ חלוץ הנעל כאבל חלוץ הנעל כמנודה חלוץ הנעל כמורד במצות סיני. ב"ש שם מנ

⁵¹ שו"ע ונו"כ שם קנה ג ד

⁵² ה"ה בחד סגי אלא שצריך שנים שיעידו עליה כן כתבו התוס'. מ"ז שם ב וב"ש ח

⁵³ ב"ש שם ט

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

צריכים הדיינים⁵⁴ שבפניהם תתבצע החליצה לקבוע מקום תחלה, וקביעות מקום הוא הוא בפה שאומרים נחלוץ במקום פלוני⁵⁵, ויאמרו זה לזה, או החכם שבהם יאמר להם נלך למקום פלוני לחלוץ⁵⁶, ואסמכוהו [אקרא שנאמר (שם פסוק ז) וְעָלְתָה יְבִמָּתוֹ הַשְׁעָרָה בַּה"א הידיעה, משמע במקום ידוע שמוכן ומזומן לכך.

אינו אלא אסמכתא בעלמא, הלכך אם אירע מקרה שחלצה ולא קבעו המקום כבר, חליצתה חליצה⁵⁷, אלא שנהגו כן משום פרסומי מילתא. לכן צריך להיות בגובה שבעיר כלומר למקום מפורסם כגון חצר בית הכנסת או בבית הדין⁵⁸, ונוהגין לילך שם ולישאר שם מעט כדי שיהא ידוע לכל.

יש קובעים⁵⁹ המקום בו ביום ויש קובעים אותו ביום שלפניו כדי שיתפרסם יותר, ונוהגין שהולכים למקום שרוצים לישב שם למחר, ויושבים מעט. ונוהגין שגם השנים הנוספים הולכים עם הבית דין⁶⁰. ונוהגין לקבוע בין מנחה למערב, והקהל שותקים ואינם מתפללים ערבית עד אחר שקובעים מקום.

אולם אם לא קבעו ביום שלפניו מותר לקבוע אפילו בלילה, שאין כאן משום תחלת דין אלא כאילו בונה מקום להיות מזומן לב"ד⁶¹. אך טוב יותר הוא לקבוע בשחרית קודם היציאה מבית הכנסת שיהיה פרסום יותר מבלילה⁶².

בבוקר ביום חליצה יאמרו נלך לחלוץ במקום אשר קבענו אתמול בערב. ואף במקום שיש ב"ד קבוע בכל יום צריכים למקבע מקום⁶³.

⁵⁴ שו"ע ונו"כ קס"ד

⁵⁵ פירוש סדר חליצה יב

⁵⁶ ברמ"א סדר החליצה ו"י"א שאפילו החליצה אינה מעכבת, רק שיאמרו שלמחר ילכו לחלוץ במקום פלוני (א"ז). ואין צריך שכל ג' דיינים ידברו כן, אלא הגדול שבג' אומר ומדבר בעד שני חבריו. מיהו יש מחמירין שכל הג' ידברו כך.

⁵⁷ וב' מהרש"ל ביש"ש סי' ב' ומ"מ אם קבעו מקום ובעת החליצה הלכו למקום אחר גרע ומסתפינא שצריך חליצה אחרת ע"ש. פ"ת ז

⁵⁸ סדר החליצה שם ט ובבאר היטב יג, ואם יש פרסום בלא זה עיין בתשובת ר"י לבית הלוי סי' י. ב"ש שם ה, ובלבוש כתב ואין להקפיד, שאין הכונה אלא לפרסומי מילתא, ובכל מקום שהוא מפורסם סגי.

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם ה

⁶⁰ סדר החליצה שם ו

⁶¹ ועיין בס' ישועות יעקב סק"ה שהביא דהרש"ל ביש"ש חולק ע"ז וכתב דזה הוי כמו תחילת דין וגם מדהתירו לקבוע מקום בע"ש אם החליצה ביום א' אף שהוא רחוק מיום החליצה משום דלא אפשר ולא אמרינן שיקבעו המקום בליל מוצאי שבת ע"ש. ועיין בס' בית מאיר הביא ג"כ דברי יש"ש אלו וכתב עליו ולע"ד מבואר נמי הכי בסדר החליצה להרי"ף שדקדק לכתוב בריש צריכים ב"ד למקבע דוכתא ביממא. ומשמעותו נמי בו ביום.

⁶² לבוש שם ובאר היטב סדר החליצה יא

⁶³ באר היטב ה

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

אם קבעו מקום ואח"כ אירע עכוב ולא נעשית החליצה, בטל אותו הקביעות וצריך לקבוע פעם שנית וכן שלישית ורביעית עד שתיעשה החליצה מיד בו ביום, או ביום שאחר הקביעות⁶⁴.

אין קובעין בשבת מאחר שצריך קביעות, הוי כמכין משבת לחול⁶⁵. אלא קובעים מע"ש קודם ברכו⁶⁶.

ט. עבדי עובדא בחמשה ... לפרסומי מילתא

לכתחילה⁶⁷ אחר שיווערו יחד הג' דיינים מצוה הוא שיוסיפו עוד שנים על השלשה דיינים⁶⁸, לפרסומי מילתא שחליצה היא זאת ולא תינשא לכהן⁶⁹, או כדי שיבואו אנשים ויקפצו לישא אותה אחר שחליצה, וכיון שאינם אלו השנים אלא לפרסומי מילתא, מותר ליקח אפילו עמי הארץ אפילו לכתחלה, אבל שאר פסולים לא⁷⁰, שמא יטעו הבריות לומר שהם מכלל הדיינים ויכשירו פסולים לחליצה, אולם המנהג שיהיו אלו השניים רחוקים משאר דיינין קצת⁷¹ ולכן אפשר גם בפסולים⁷². וגם הבאים לראות יהיו רחוקים קצת מן הדיינים.

גם אם חוסיפו שנים פסולים שישבו יחד עם השלושה, או חלצה בשלושה ולא חוסיפו השנים כלל, החליצה כשרה ומעולה היא.

ויש אומרים שכשם שהשלושה צריכים לקבוע מקום כנוצר גם השנים הנוספים הם צריכים להיות בקביעות המקום, ויש אומרים שאינן צריכים להיות שם אלא בעת החליצה⁷³.

⁶⁴ לבוש שם ובאר היטב סדר החליצה שם

⁶⁵ סדר החליצה ה, ב"ש שם ה, ולבוש כתב דמחזי כבונה ומתקן בשבת.

⁶⁶ באר היטב סדר החליצה יב. ועיין בס' כרם שלמה בשו"ת שבסוף הספר סי' צ"א שכ' אם אירע לקבוע מקום בע"ש. בין השמשות דמותר משום דלא גזרו שבות בין השמשות ובפרט היכא דאיכא חשש ענון ע"ש. וכ"כ בפ"מ א"ח סי' של"ט בא"א סק"ג

⁶⁷ שו"ע ונו"כ שם ג סדר החליצה ה

⁶⁸ ובפרק ר"א דמילה מפורש כל חליצה בעשרה. באר היטב שם ו מהר"ם מינץ סא

⁶⁹ וקשה גרושה נמי נימא כן ונראה דכאן שאני כיון דכתיב ועלתה השערה דבעינן שיהא בגובה עיר ה"נ לענין זה שיהא זה דבר מפורסם כן אסמכוה אקרא. מ"ז שם ב

⁷⁰ ובאלו שנים אין קפידא אם נוטלין שכר הרבה וכן אם הם קרוביו קורבה שאין פסול ע"פ הדין אלא מצד חומרא. ב"ש ד

⁷¹ באר היטב שם ז מהר"ם מינץ שם

⁷² בני"כ אם הומינו ג' לב"ד בפ"י וקראו שנים למילוי אז אפי' גרים אפי' פסולים כשרים באלו שנים וכ"כ בא"ז דאין קפידא בשנים הנוספים אם אינם כשרים והיינו נמי בכה"ג לפי המנהג דאין עושין חיבור א' ואלו שנים יושבין נמשכין מן הג' או אין קפידא כלל, ומה שמדייקי' מרמב"ם וטור דס"ל דיש קפידא באלו שנים שאל יהיו קרובים היינו דס"ל כל החמשה יושבין בכנופי' חדא כדמשמע שם שלא כתבו דיושבין רחוק מן הג'. ב"ש ד

⁷³ סדר החליצה

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ולכתחילה⁷⁴ נוהגין שהחכם שבעיר עם שני חשובי העיר הם הדיינים. גם לוקחים השנים שמוסיפין, מחשובי הקהל, ושלא יהיו סומין אפי' באחת מעניהם. אולם אם צריכים ללבוש משקפיים אינו אין קפידא כלל⁷⁵.

יש מחמירים שלא יהיה בהם שום מום. וטוב שיהרהרו כל החמשה תשובה בלבם, באולי חטאו ופסולין לדון.

ביום החליצה יבאו החמשה דיינים למקום שקבעו, והשלשה דיינים הראשונים ישבו על ספסל אחר הגדול באמצע, והשנים הנוספים ישבו מכנגדם בספסל אחר, וי"א שהם יושבים מן הצד, וכן נוהגין, והיבם והיבמה עומדים באמצע. והיבם והיבמה ילכו אל הדיינים, ולא הדיינים אצלה, שנאמר (שם פסוק ז) וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשְּׂעִרָה אֶל הַדִּיּוֹת מִיָּהוּ אִם הַדִּיּוֹת הָלְכוּ אֵצֶלָה, אין החליצה פסולה.

י. מרענא שטרא אפומיה

מדינא דגמרא יש כח לדיין⁷⁶ לדון דיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת והדבר חזק בלבו שהוא כך, אעפ"י שאין שם ראייה ברורה, אבל משרבו בתי דינין שאינם הגונים ובעלי בינה, הסכימו⁷⁷ שלא יהפכו שבועה אלא בראייה ברורה⁷⁸, ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו על פי עדות אשה או קרוב אעפ"י שדעתו סומכת על דבריהם, וכן אין מוציאין מהיתומים אלא בראייה ברורה⁷⁹, לא בדעת הדיין ולא באומדן המת או הטוען, שלא יאמר כל הדיוט והדיוט לבי מאמין לדבר זה ודעתי נסמכת עליו.

⁷⁴ סדר החליצה א

⁷⁵ באר היטב שם ג

⁷⁶ שו"ע ונו"כ ה"מ טו ה

⁷⁷ האריך בתשובת מהר"ם אלשיך סי' מ' והוציא כן מתשובת הרא"ש [כלל ע"ה סי' ג' וכלל ק"ז סי' ו'] ומהרי"ק [שורש י"ד] ושאר פוסקים, דהיכא דאיכא אומדנות טובא ולבו של הדיין שלם בדבר והוא מומחה בדורו ומוחזק איש ישר שאינו נושא פנים, מותר לדון ע"פ האומדן אף בזה"ז, וכ"כ בתשובת עבוה"ג סי' צ"א אדרבה ג"ל דעכשיו יותר יש לדון על פי האומדן והיושר, דהרי הסכמת האחרונים דהאידינא לית דידע למידן דין תורה בו, רק שצריך כל דיין להיות מתון בדין בכל מאמצי כחו ולדון דין אמת, ואם רואה שהדין מרומה יכול לדון ע"פ האומדן לראות לפשר הדבר או להפך השבועה על שכנגדו בו, רק שיהא כונתו לשם שמים. פ"ת שם ט

⁷⁸ וכתב מהרי"ק שורש [ק"ח] [ק"ח ענף ז'] דאף בזמן הזה מוטל על הדיין לדון ע"פ האמת שנתאמת לו ולא על

פי הטענות אם הן מכחישות האמת, וכ"כ רשב"א בתשובה [ח"א] סימן אלף קמ"ו. סמ"ע שם טו

⁷⁹ הוא הדין הנאמר בחו"מ בסי' רצ"ז דמי שמת ונמצא בעזבונו כלי כסף דלא אמיד ביה, ובא אחד ושען שהפקידו בידו ונתן סימנים, והוא לא רגיל בבית זה שמת, עד דנימא דראה בהכלי הסימן, מחזירין למפקיד עפ"י אומדנא, וזה מדינא דנמ', אבל עכשיו שנתמעטו הלבבות אין מחזירין בזה. וכתב הסמ"ע (סקט"ז) הואיל והרי"ף והרא"ש הם העתיקו הך דינא דלעיל, ש"מ דקאי להלכתא אף בזמן הזה. ולכך תמה על הרמ"א שהשמיט דעתם ולא כתב וי"א. ונראה ליישב דס"ל לרמ"א דלכך הביאו הרא"ש ויתר פוסקים שהיו אחרי הרמב"ם, לא שיחלקו אהרמב"ם בזה, מה שהעיד שהיה בזה הסכמת חכמי דור ותקון לצורך שעה, רק אף

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ואף על פי כן אם העיד אדם נאמן באחד מכל הדברים ונוטה דעת הדיין שאמת הוא אומר, ימתין בדין ולא ידחה עדותו, וישא ויתן עם הבעלי דינין עד שיודו לדברי העד, וידרוש ויחקור עד שיתברר הדבר, או יעשה פשרה או יסתלק מן הדין.

וכן אם נראה לב"ד שאחד גוזל חבירו ולא יוכלו להוציאו ממנו בדין, יכולין לגזור על שאר בני אדם שלא ישאו ויתנו עמו, ואם היא אשה שלא תינשא לאיש ולא יעסקו בשידוכיה, עד שתוציא מידה מה שאינו שלה.

לרמב"ם אי עשה הדיין כן והוציא מיד יתומים, אין כאן טעות לא בדבר משנה ולא בשיקול הדעת, וקם דינא, ופמור הדיין כי כתורה עשה כפי הנאמר בגמרא אף שהסכימו שלא לעשות. ולכך הביאו הרא"ש כי על כל פנים נפ"מ לדינא אף בזה"ז. אורים שם טו

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>